Consideraţii privind numele proprii din *Biblia de la Sankt Petersburg* (1819)

VERONICA OLARIU[1]

The Romanian translators of the Bible were confronted with several limitations regarding the process of translating the Biblical proper names: the lack of a sanctioned orthography of the Romanian language and of an established translation method, as well as the inherent textual restrictions posed serious problems. The translator aims to adapt the text's original style and method of writing (from Hebrew, Greek or the Slavic language) to the Romanian phonetic system by replacing each symbol from the source text with its Romanian correspondent. After comparing the *Romanian Bible from Saint Petersburg* (1819) with the *Bible from Blaj* (1795) (also known as the *Bible of Samuil Micu*), we have discovered important differences of Biblical proper names in the two texts' translations. Analysis shows that the toponyms and anthroponyms in the *Romanian Bible from Saint Petersburg* (1819) reflect the translator's conservative rendition of the proper names due to their use of different source texts from the *Blaj Bible*.

Key-words: *the "Bible from Saint Petersburg"*, *the "Bible from Blaj"*, *proper names*, *sources*, *translation*, *biblical philology*

Actul traducerii reprezintă un proces de mare complexitate, ce presupune un susţinut efort intelectual de reformulare şi rescriere a unui text cu ajutorul procedeelor şi mijloacelor ce aparţin unui sistem lingvistic determinat, diferit de cel din limba de plecare, şi care, implicit, are ca destinatar un public ce aparţine unui alt spaţiu cultural. În cazul primelor traduceri ale

[1] Institutul de Filologie Română „A. Philippide", Iaşi, România.

BDD-V4936 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:07 UTC)

textului biblic în limbile moderne, traducătorii se confruntau cu diferenţe culturale şi situaţii sociale specifice perioadei în care aceste traduceri au fost efectuate. Textele-sursă se situau, din punct de vedere al canonului cultural, pe o poziţie superioară în raport cu textul-ţintă, în sensul că textul-sursă din cultura dominantă determina paradigma receptării textului-ţintă, marginal din acest punct de vedere. Neavând la dispoziţie un instrumentar filologic potrivit (vocabular sărac, lipsa dicţionarelor etc., cf. Munteanu 2008: 16), traducătorul avea opţiuni interpretative limitate şi recurgea, adesea, la înlocuirea forţată a formelor lingvistice din textului străin ce nu corespundeau normelor limbii literare din epocă.

Sistemul onomastic al primelor traduceri în limba română din secolul al XVI-lea, dar şi din versiunile ulterioare, reflectă această situaţie de „insecuritate" lingvistică a primilor traducători, fiind caracterizat prin redarea inconsecventă a numelor proprii. Absenţa unui sistem ortografic stabil şi a unei viziuni sistematizate asupra procesului traducerii, dublată de restricţiile impuse acestuia de caracterul sacru al textului ce trebuia tradus (Munteanu 2008: 51), a limitat posibilităţile traducătorului român al textului biblic, punându-i probleme majore privind transferul în limba română a numelor proprii biblice din textele-sursă.

Din lipsa unei tradiţii a traducerile biblice în limba română, traducătorul încearcă să adapteze grafia textului-sursă (slavon, grecesc sau ebraic), prin procedeul transcrierii, sistemului fonetic al limbii române, înlocuind fiecare caracter din sistemul grafic în care a fost redactat textul original prin corespondentul său din sistemul propriu limbii-ţinte.

În continuare, vom discuta câteva aspecte surprinse în urma analizei comparative a formelor onomastice prezente în textul *Bibliei de la Sankt Petersburg* (B 1819) şi în versiunea ce i-a servit ca model, *Biblia de la Blaj* (B 1795).

În cazul toponimelor şi antroponimelor excerptate din textul *Bibliei de la Sankt Petersburg* se constată diferenţe privind transpunerea numelor proprii faţă de textul *Bibliei de la Blaj*. De exemplu, în B 1819 se observă tendinţa de redare a formelor

BDD-V4936 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:07 UTC)

ce conţin consoane duble: *Fadassur* (Nm 2, 20 ; Nm 7, 54); *Naasson* (Nm 7, 12); *Gaddi* (Nm 13, 11); *Ramessi* (Nm 33, 3); *Ressan* (Nm 33, 22); *Machellath* (Nm 33, 22); *Mathecca* (Nm 33, 28); *Iassa* (Dt. 2, 32); *Omminii* (Dt. 2, 10); *Amman* (Dt. 2, 19); *horrei* (Dt. 2, 22); *Cappadochiia* (Dt. 2, 23); *Manassi* (Dt. 3, 14); *hetteul* (Dt. 7, 1)*; Issahar* (Dt. 27; 12); *Gomorra* (Dt. 29; 23) etc. Această modalitate de conservare a formelor ce conţin consoane duble a fost influenţată de o sursă slavă şi/ sau grecească, unde întâlnim acelaşi fenomen: **сы́нъ Фадассѳровъ** (B 1784); *υἱὸς Φαδασσουρ* (Sept.); cf. *filius Phadassur* (Sabatier 1743) – Nm 2, 20 ; Nm 7, 54; **Наассо́нъ** (B 1784); *αὐτοῦ Ναασσω* (Sept.); cf. *Nahasson filius* (Sabatier 1743) – Nm 7, 12; **Гадді** (B 1784); *Γαδδι* (Sept.) – Nm 13, 11; **Воздвигóшасѧ Рамессы** (B 1784); *ἀπῆραν ἐκ Ραμεσση* (Sept.); cf. *Profecti igitur de Ramesse* (Sabatier 1743) – Nm 33, 3; **И воздвигóсѧ ѿ Рессáна** (B 1784); *καὶ ἀπῆραν ἐκ Ρεσσαν* (Sept.) – Nm 33, 22; **Иáсѳ** (B 1784); *Ιασσα* (Sept.) – Dt. 2, 32; **Ѻммíны** (B 1784); *Ομμιν* – Dt. 2, 10; **Ѧммáнихъ** (B 1784); *Αμμαν* (Sept.) – Dt. 2, 19; **Хоррéа** (B 1784); *τὸν Χορραῖον* (Sept.) – Dt. 2, 22; **Каппадóки** (B 1784) *Καππαδοκίας* (Sept.) – Dt. 2, 23; **Манассíѳ** (B 1784); *Μανασση* (Sept.); cf. *Manasse* (Sabatier 1743) – Dt. 3, 14; **Хеттéа** (B 1784); τὸν *Χετταῖον* (Sept.) – Dt 7, 1; **Їссахáръ** (B 1784); *Ισσαχαρ* (Sept.); cf. *Issachar* (Sabatier 1743) – Dt. 27; 12; **Гомóрръ** (B 1784); *Γομορρα* (Sept.) – Dt. 29; 23 etc. Fenomenul reduplicării consoanelor îl înregistrăm şi în textele manuscrise, Ms.45 şi Ms.4389, care au avut ca sursă, la rândul lor, un text grecesc şi, respectiv, unul slav (v. Cândea 1979, Andriescu 1997, Ursu 1988–1989). Iată câteva exemple înregistrate în Ms.45: *Gaddi* (Nm 13, 11); *Ressan* (Nm 33, 22); *Eassa* (Dt. 2, 32); *Amman* (Dt. 2, 19); *pre horreul* (Dt. 2, 22). Ms.4389 atestă următoarele exemple cu consoane duble: *Ramess* (Nm 33, 3); *Ressan* (Nm 33, 22); *Cappadochiia* (Dt. 2, 23).

Textul Bibliei de la 1795 consemnează, în aceleaşi versete, forme cu o singură consoană: *Fadasur* (Nm 2, 20 ; Nm 7, 54); *Naason* (Nm 7, 12); *Gadi* (Nm 13, 11); *Ramesi* (Nm 33, 3);

BDD-V4936 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:07 UTC)

Resan (Nm 33, 22); *Machelat* (Nm 33, 22); *Matheca* (Nm 33, 28); *Iasa* (Dt. 2, 32); *Ominii* (Dt. 2, 10); *Aman* (Dt. 2, 19); *horei* (Dt. 2, 22); *Capadochiia* (Dt. 2, 23); *Manasi* (Dt. 3, 14); *heteul* (Dt. 7, 1)*; Isahar* (Dt. 27; 12); *Gomora* (Dt. 29; 23). În B 1688 înregistrăm, în versetele menţionate, aceleaşi forme onomastice, aspect ce confirmă faptul că numele proprii menţionate mai sus au fost preluate de Micu Klein din B 1688, care i-a servit ca model la realizarea noii ediţii româneşti. Chiar dacă cercetătorul clujean Eugen Pavel, analizând într-un articol al său sursele *Bibliei de la Blaj*, afirmă că Micu-Klein „se distanţează de *Biblia de la Bucureşti*" în transpunerea numelor, optând pentru „variantele din *Codex Vaticanus* şi ediţia lui L. Bos […]" (Pavel 2000–2001: 287), din exemplele excerptate din B 1795 şi analizate de noi reiese că, în majoritatea situaţiilor, *Biblia* lui Micu-Klein urmează cu fidelitate textul de la 1688.

O situaţie asemănătoare cu cea a consoanelor duble o constatăm şi în cazul vocalelor. B 1819 conservă din sursele care i-au stat la bază următoarele forme onomastice: *în preajma Veelsepfonului* (Nm 33, 7); *lui Veelfegor* (Dt. 4, 3). Versiunile slavonă, greacă şi latină atestă în acelaşi verset: *ѥ́же е́сть пр҃ѧмѡ Вєелъсепфѡ́нѧ* (B 1784); *ὅ ἐστιν ἀπέναντι Βεελσεπφων* (Sept.); *quæ respicit Beelsephon* (cf. Sabatier 1743); pentru versetul din (Dt. 4, 3) avem următoarele forme: *carea iaste înpotriva Veelsepfon* (Ms.45); *lui Veelfegor* (B 1688 şi Ms.45); *Вєелъфегѡ́рѧ* (B 1784); *Βεελφεγωρ* (Sept.); *Beelphegor* (cf. Sabatier 1743). Aceeaşi situaţie o înregistrăm în textele din sec. al XVII-lea: *care iaste împotriva* ***Veelsepfon*** (B 1688); *carea iaste înpotriva* ***Veelsepfon*** (Ms.45) – Nm 33, 7; *lui* ***Veelfegor*** (B 1688); *lui* ***Veelfegor*** (Ms.45) – Dt. 4, 3. Ms.4389 atestă, în versetul din Nm 33, 7, exemplul discutat cu acelaşi fenomen: *care iaste împotriva Veelsepfon*; *care iaste împotriva Veelsefthonului*.

În Biblia de la 1795 înregistrăm formele cu o singură vocală: *în preajma Velsepfonului* (Nm 33, 7), *lui Velfegor* (Dt. 4, 3).

Tradiţia biblică românească ilustrează existenţa unei legături puternice între versiunile biblice apărute de-a lungul timpului în

BDD-V4936 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:07 UTC)

limba română, datorate influenţei surselor care au stat la baza traducerii sau revizuirii lor. Textul Bibliei de la 1819 nu face excepţie de la această regulă, păstrându-se între coordonatele acestei stări de fapt.

Exemplele discutate mai sus arată că diferenţele în domeniul onomasticii atestate în cazul textului amintit mai sus sunt datorate utilizării unor surse independente de versiunea de la Blaj. Atunci când nu erau mulţumiţi cu soluţiile oferite de textul *Bibliei de la Blaj*, revizorii *Bibliei de la Sankt Petersburg* au folosit şi alte surse de control, intervenind ori de câte ori au considerat necesar să facă acest lucru. Analiza formelor onomastice din textele biblice joacă un rol important în procesul de identificare a acestor surse (Gafton 2012: 126).

Următoarele exemple excerptate din *Biblia de la Sankt Petersburg* indică faptul că a existat un modelul slav la originea transcrierii lor: *Efrem* (Nm 1, 10) – cf. ***ѿ Ефре́ма*** (B 1784); *Semiud* (Nm 1, 10) – cf. ***Семѵ́довъ*** (B1784); *Ruvim* (Dt. 3, 12) – cf. ***Рѵвѵ́мѵ*** (B 1784); *Siir* (Dt. 33, 2) – cf. ***ѿ Сѵ́ра*** (B1784); *Ghirson* (Nm 3, 17) – cf. ***Гирсѡ́нъ*** (B1784).

Biblia de la 1795 înregistrează forme onomastice după modelul Bibliei de la 1688: *Efraim* (Nm. 1, 10); *Ruvin* (Dt. 3, 12). Excepţie face antroponimul *Gherson* din versetul (Nm 3, 17), care urmează modelul latin: *Gerson* (cf. Sabatier 1743). B 1688 şi Ms.45 merg după versiunea greacă, *Ghedsom : αὐτῶν Γεδσων* (Sept.). Şi transcrierea toponimului *Seir* (Dt. 33, 2) a fost influenţată de o sursă latină sau greacă: *ἐκ Σηιρ* (Sept.), cf. *Seir* (Sabatier 1743), iar în B 1688 avem *Siir*, apoi *de la Sir* în Ms.45 şi *de la Seir* în Ms.4389.

Antroponimul *Emiud* (Nm 1, 10) din Biblia de la 1795 preia modelul din *υἱὸς Εμιουδ* (Sept.); cf. *filius Ammiud* (Sabatier 1743), în timp ce textele din secolul al XVII-lea atestă forma *Semiud.*

Pe lângă textul slav, redactorii *Bibliei de la Sankt Petersburg* au folosit ca model şi un text grecesc. În acest sens, înregistrăm următoarele exemple care conţin nume proprii: în versetul Nm 2, 12 avem *feciorul lui* ***Surisadai***, iar în versetul Nm 2, 25 atestăm sintagma *feciorul lui* ***Amisadai***. Aceste forme au fost

BDD-V4936 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:07 UTC)

preluate dintr-o versiune greacă: *υἱὸς* ***Σουρισαδαι*** şi *υἱὸς* ***Αμισαδαι*** (Sept.), cf. Sabatier 1743: *filius* ***Surisaddai***; *filius* ***Ammisaddai***. În *Biblia de la Blaj* atestăm următoarele variante: *feciorul lui Surisade* (Nm 2, 12) şi *feciorul lui Amisade* (Nm 2, 25). Formele onomastice discutate în Biblia de la 1795 au fost preluate din Biblia de la 1688, acestea fiind înregistrate, de asemenea, şi în Ms.45 şi Ms.4389.

În următorul context din Fac. 36, 6: *Şi au luat Isai pre muierile sale [...] şi toate câte au agonisit în pământul lui Hanaan, şi s-au dus* ***Isai*** *din pământul lui Hanaan* (B 1819), forma reluată ***Isai*** nu o înregistrăm în versiunea Bibliei de la 1795: *Şi au luat Isav pre muierile sale [...] şi toate câte au agonisit în pământul lui Hanaan, şi s-au dus din pământul lui Hanaan*. Antroponimul discutat nu este atestat nici în Biblia de la 1688: *Şi luo Isaf muierile lui [...] şi toate câte au agonisit în pământul lui Hannan şi să duse den pământul lui Hannan*; de asemenea, nu-l întâlnim nici în manuscrisele 45 şi 4389. Exemplul a fost preluat, probabil, dintr-un text grecesc: *ἐπορεύθη* ***Ἥσαυ*** *ἐκ τῆς γῆς Χαναὰν* (Sept.).

O situaţie asemănătoare este înregistrată în versetul Fac. 25, 3, unde întâlnim exemplul: *au fost Raguil şi Nandeil* (Biblia 1819), pe care nu o atestăm în *Biblia de la Blaj*. Sintagma în discuţie este prezentă însă în textele din secolul al XVII-lea (B 1688, Ms.45 şi Ms.4389): *fură Raguil şi Navdeil*; cf. *ἐγένοντο Ραγουηλ καὶ Ναβδεηλ* (Sept.).

Întâlnim situaţii în care textul *Bibliei de la Sankt Petersburg* atestă forme onomastice ce nu le regăsim în versiunile anterioare. De exemplu, în Fac. 35, 29 avem: *Şi, slăbind* ***Isaac****, au murit*, iar în Fac. 37, 28 înregistrăm contextul: *şi l-au vândut* ***pre Iosif*** *ismailteanilor cu doaozeci de auri*. Aceste exemple onomastice nu le-am întâlnit în Biblia de la 1795, dar nici în cele din secolul al XVII-lea: *Şi, slăbind, au murit* (B 1795); *Şi, slăbind, au murit* (B 1688); *Şi, slăbindu, au murit* (Ms.45);); *Şi, săvârşindu-se, muri* (Ms.4389); apoi: *Şi l-au vândut ismailteanilor cu doaozeci de auri* (B 1795); *Şi-l vândură pre dânsul ismailtênilor dereptu 20 de galbeni de aur* (B 1688); *Şi-l*

BDD-V4936 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:07 UTC)

vândură pre însul ismailtênilor pentru 20 de aur (Ms.45); *Şi-l vândură în 20 de galbeni* (Ms.4389).

În cazul acestor exemple, revizorii textului Bibliei de la 1819 au apelat, în opinia noastră, la o sursă independentă, probabil un text ebraic[2]. În sprijinul acestui argument precizăm faptul că formele respective le-am găsit într-o versiune mai veche a *Vulgatei* (*Versio antigua*), care, la rândul ei, trimite la textul ebraic. Iată contextele care susţin această afirmaţie: (Fac. 35, 29) *et deficiens* ***Isaac*** *mortuus est* (*Versio Antigua Vulgata*), antroponim pe care nu-l atestăm în versiunea mai nouă: *consumptusque aetate mortus est* (cf. Sabatier 1743); (Fac. 37, 28) *vendiderunt* ***Joseph*** *Ismaelitis viginaureis* (*Versio Antigua Vulgata*), nici acest antroponim nefiind atestat în versiunea mai nouă a *Vulgatei*: *vendiderunt eum Ismaelitis viginti argenteis* (cf. Sabatier 1743).

În concluzie, putem afirma că cercetarea comparativă întreprinsă de noi asupra textului *Bibliei de la Sankt Petersburg* (1819) relevă caracterul mult mai conservator al acestuia faţă de versiunea care i-a servit ca model, *Biblia de la Blaj*, text ce în majoritatea cazurilor urmează cu fidelitate soluţiile traductologice propuse de *Biblia de la Bucureşti*. În urma analizei comparative a formelor onomastice rezultă faptul că revizorii Bibliei de la 1819 au folosit trei surse independente: un text slav, *Biblia Elizabetană*, un text grecesc (o ediţie a *Septuagintei* care circula în perioada respectivă) şi unul ebraic.

[2] La indicaţia preşedintelui Societăţii Biblice Ruse, A. Goliţân, arhimandritul Varlaam îl consultase pe arhiereul Filaret Drozdov, viitorul mitropolit al Moscovei, care era un bun cunoscător al limbii ebraice (v. fondul nr. 815, inv. 16, dosar nr. 796 din cadrul Arhivei Istorice de Stat a Federaţiei Ruse din Sankt Petersburg, consultat de noi în anul 2002, care conţine corespondenţa dintre mitropolitul Gavriil şi A. Goliţân, privind editarea *Bibliei* în limba română; cf. şi Stadniţki 1894: 362).

BDD-V4936 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:07 UTC)

Bibliografie

Sigle

B 1688: *Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi a Noului Testament, tipărită întâia oară la 1688, în timpul lui Şerban Vodă Cantacuzino; Domnul Ţării Româneşti […]*, Bucureşti, 1688.

B 1784: ***БІ́БЛІА СІ́РѢЧЬ КН҃ГИ СЩЕ́ННАГѠ ПИСА́НІЯ ВѢ́ТХАГѠ І́ НѠ́ВАГѠ ЗАВѢ́ТА*** (Elisavetinskaya Biblia).

B 1795: *Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi şi a ceii Noao, care s-au tălmăcit de pre limba elinească pre înţălesul limbii româneşti […]*, Blaj, 1795 [ediţie modernă: Roma, 2000].

B 1819: *Bibliia, adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi şi a ceii Noao, cu chieltuiala Rossieneştii soţietăţi a Bibliei în Sankt Peterburg, în tipografia lui N. Grecea, în anul 1819, august 15 zile*, Sankt Petersburg, 1819.

Ms.4389: Biblioteca Academiei Române, *Manuscrisul românesc nr. 4389*; conţine traducerea integrală a Vechiului Testament, efectuată după slavonă şi latină de un anonim muntean (probabil Daniil Andrean Panoneanul), în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

Ms.45: Biblioteca Filialei Cluj a Academiei Române, fondul Blaj, *Manuscrisul românesc nr. 45*; conţine traducerea integrală a Vechiului Testament, efectuată de Nicolae Milescu şi revizuită de un anonim moldovean (probabil Dosoftei) în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

SABATIER 1743: *Bibliorum Sacrorum latinae versiones antiguae: seu, Vetus italica, et caeterae quaecunque in codicibus mss. & antiquorum libris reperiri potuerunt : quae cum Vulgata latina, & cum textu graeco comparantur ... Opera & studio ...* Petri Sabatier.

SEPT.: *Vetus Testamentum ex versione Septuaginta interpretum, juxta exemplar Vaticanum*, Ex editione Lambert Bos, Tomus I, Oxonii, Typographeo Clarendoniano, 1805.

*** *Monumenta linguae Dacoromanorum*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 1988–1997, vol. I. *Genesis*, vol. II. *Exodus*, vol. III. *Leviticus*, vol. IV. *Numeri*, vol. V. *Deuteronomium*.

BDD-V4936 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:07 UTC)

Lucrări de referinţă

ANDRIESCU A., *Studii de filologie şi istorie literară*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 1997.

BIBLIA 1688: *Biblia 1688*, volum întocmit de Vasile Arvinte, Ioan Caproşu, Alexandru Gafton, Laura Manea, vol. I–II, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 2001–2002.

CÂNDEA V., *Raţiunea dominantă. Contribuţii la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, Dacia, 1979.

GAFTON A., *De la traducere la norma literară. Contribuţia traducerii textului biblic la constituirea vechii norme literare*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 2012.

GÎNSAC A.-M., *Despre traducerea toponimelor biblice descriptive în limba română*, în „Studii şi cercetări lingvistice”, LXIII, nr. 1, p. 121–135, 2012.

MUNTEANU E., *Lexicologie biblică românească*, Bucureşti, Humanitas, 2008.

NIDA E.A., *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*, Leiden, Brill, 1964.

PAVEL E., *Biblia lui Samuil Micu* (1795). *Modele şi izvoare*, în „Dacoromania”, serie nouă, V–VI, p. 277–307, 2000–2001.

STADNITKI A., *Gavriil Banulesco-Bodoni, ekzarh Moldo-Vlahijskij (1808–1812) i mitropolit Kişinevskij (1813–1821)*, Chişinău, 1894.

URSU N.A., *Noi informaţii privitoare la manuscrisul autograf şi la textul revizuit al Vechiului Testament tradus de Nicolae Milescu*, în „Limba română”, anul XXXVII, 1988, nr. 5, 455–468; anul XXXVII, 1988, nr. 6, 521–534; anul XXXVIII, 1989, nr. 1, 31–46; anul XXXVIII, 1989, nr. 2, 107–121, 1988–1989.

BDD-V4936 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:07 UTC)